

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (2)

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
2-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'NALISHLARI	12
Xudoyberdiyev Ulug'bek Axmad o'g'li	
O'ZBEKISTON KOMPANIYALARIDA DIVIDEND SIYOSATI JOZIBADORLIGINI OSHIRISH	16
Shermuxe'dov Akmal Komiljonovich	
РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНТЕХА И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	21
Салимова Зиёда Рустамжон қизи	
ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARIDA YO'QOTISHLAR HISOBI UCHUN ISHCHI HISOBVARAQLARI TIZIMINI ISHLAB CHIQUISH	27
Xojimuro'dov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
RAQAMLI MUHITDA BANK XIZMATLARINI MASOFADAN KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	32
Azlarova Aziza Axrorovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SOLIQ ORGANLARI FAOLIYATINI SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	36
Soyibova Matluba Ahmedboyevna	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	41
M.O. Yo'ldoshova	
NARXLARNI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY KONSEPSIYASI SIFATIDA DINAMIK NARX SHAKLLANTIRISH	45
Anvar Deberdiyev	
SOLIQ MA'MURCHILIGINI RAQAMLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISH YO'LLARI	49
Mamatkulov Salimjon Raxmonkulovich	
STARTAP EKOTIZIMLARINI RAG'BATLANTIRISHNING SOLIQ MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: GLOBAL MUAMMOLAR VA HUDUDIIY IMKONIYATLAR	55
Ishimova Mohinur Absalomovna	
UMUMIY OVQATLANISH TIZIMIDA B2B MARKETINGINI JORII ETISH. (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	61
Zakirova Gulnoza Qu'dratovna, Aliyeva Gulnora Ildarovna	
TIBBIYOT TASHKIOTLARIDA NOMOLIVAVIY AKTIVLAR HISOBI AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	67
Iskanov Xoljigit Nurkosimovich	
RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARINI RIVOJLANTIRISH MARKAZIDA ICHKI AUDIT TIZIMINI TASHIL ETISH AMALIYOTI	73
Suyunov Yorqin Bekmuro'dovich, Nazarov Ubaydulla Abdumannapovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MONOPOLIYAGA QARSHI SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	79
Yuldashev Akmal Kiyomovich	
TOG'-KON KORXONALARIDA TEXNOLOGIK TIZIM HOLATINI BAHOLASH VA IQTISODIIY SAMARADORLIK ZAXIRALARINI ANIQLASH	83
Abirova Nargizabonu	
YASHIL IQTISODIYOT TAMOYILLARI VA ULARNING MILLIIY RIVOJLANISHI	88
Turayev Abduvohid Kuldashevich	

IQTISODIYOTNING INNOVATSION TARAQQIYOTI SHAROITIDA MEHNAT RESURSLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	93
Artiqova O'g'iljon Zafar qizi	
O'ZBEKISTON MILLIY TELERADIOKOMPANIYASI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SEMIR MODELIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	101
Rustamov Zafar	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH TANNARXINI PASAYTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI	107
Metyakubov Azamat Djumanazarovich	
BUXORO ARK ANSAMBLI TURISTIK SIG'IM IMKONIYATLARINI BAHOLASH	111
Sulaymonova Malika Maxmudovna, Qilichov Muhriddin Husniddin o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПЛАНИРОВАНИЯ, КОНТРОЛЯ И АНАЛИЗА ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ НА МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ	116
Муродов Шавкатжон Фарходович, Зайналов Ж. Р.	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ISHTIROKIDAGI INVESTITSION LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	121
Ochildiyeva Naima Mengziya qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
TIJORAT BANKLARINING KREDITLASH AMALIYOTIDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	127
Melibayev Sodir Adilovich	
TIJORAT BANKLARI RENTABELLIGINI TA'MINLASHDA AKTIVLAR VA REGULYATIV KAPITALNING O'RNI	135
Sheraliev Abbos Xolmuminovich	
DIGITAL TRANSFORMATION OF DECISION-MAKING IN THE NATIONAL ELECTRICITY GRID OF UZBEKISTAN	140
Abdumalik A. Djumanov, Mukhlisa M. Gafurova, Tursunmurod R. Sobirov	
VIRTUAL IQTISODIYOTNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MEXANIZMLARI	147
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
O'ZBEKISTON QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINING RIVOJLANISH HOLATI VA INSTITUTSIONAL TUZILMASI.....	152
Shamsiddinov Ne'matjon Ashurali o'g'li	
ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	157
To'ychiyeva Dilnoza Farxod qizi	
ELEKTRON TIJORAT BOZORIDA RISKLARNI BAHOLASH MASALALARI	162
Aripov Ulug'bek Bahodirovich	
UY-JOY BOZORINI IPOTEKA KREDITLASH AMALIYOTI ORQALI INTEGRATSIYA QILISH: O'ZBEKISTON SHAROITIDA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	166
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
HUDUDIY INVESTITSIYA TARKIBINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA DINAMIK TA'SIRINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	171
Mirzakulova Risolat Musurmankulovna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI KREDITLASH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH	175
Bo'taev O'tkir Eshboevich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHNING INNOVATSION USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	181
Umarova Malika Nematjanovna	
РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТОВ ЗЕЛЕННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ КАК ФАКТОР СТАНОВЛЕНИЯ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	187
Рахмонов Джамшид Одил угли	

ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ В ОРГАНИЗАЦИЯХ КУЛЬТУРЫ УЗБЕКИСТАНА.....	194
Абдусаламова Фарогат Сунатиллаевна	
BANK XIZMATLARI KO'RSATISH MEZONLARINI ANIQLASH VA ULARNI BAHOLASH.....	200
Avazbek Jo'rayev	
BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK OMILLARNING IQTISODIY AHAMIYATI	207
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
ASALARICHILIK XO'JALIKLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	211
Berdimuratov Kuanishbay Genjebaevich	
ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ СТЕЙКХОЛДЕРАМИ ПРОЕКТОВ И ПРОГРАММ.....	215
Абдупаттоев Абдухакимжон Абдулхамид угли	
О'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISH STRATEGIYASI.....	228
Mohichexra Melikovna Mo'minova	
INKLYUZIV TURIZMNI RIVOJLANTIRISH XUSUSIYATLARI: XALQARO TAJRIBA TAHLILI	233
Dilbar Xasanovna Aslanova, Usmanova Zumrad Islamovna	

INKLYUZIV TURIZMNI RIVOJLANTIRISH XUSUSIYATLARI: XALQARO TAJRIBA TAHLILI

Dilbar Xasanovna Aslanova

Samarqand Iqtisodiyot va servis instituti
Raqamli iqtisodiyot kafedrası professori, i.f.n.

E-mail: dilbaraslanova@sies.uz

ORCID: 0009-0004-8802-170X

Usmanova Zumrad Islamovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Marketing kafedrası dotsenti, PhD.

E-mail: usmanovazumrad793@gmail.com

ORCID: 0009-0006-0283-9645

Annotatsiya. Ushbu maqolada inklyuziv turizmni rivojlantirish bo'yicha xalqaro tajriba tizimli ravishda tahlil qilinib, uni O'zbekiston sharoitida moslashtirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot doirasida World Tourism Organization tomonidan ilgari surilgan "Tourism for All" yondashuvi, shuningdek, European Union, United States, Australia va New Zealand tajribalari qiyosiy jihatdan o'rganilgan. Maqolada normativ-huquqiy mexanizmlar, iqtisodiy rag'batlantirish vositalari, universal dizayn talablari, raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda kadrlar tayyorlash tizimi inklyuzivlikni ta'minlashning o'zaro bog'liq komponentlari sifatida yoritilgan. Inklyuziv turizm alohida moslashtirish choralari bilan iborat emas, balki arxitektura muhiti, transport, axborotga kirish, servis standartlari hamda siyosiy-iqtisodiy tartibga solishni birlashtiruvchi yagona ekotizim sifatida talqin etilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda inklyuziv turizmni bosqichma-bosqich joriy etish, pilot hududlarni tanlash, milliy raqamli platformalarni yaratish hamda jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikni kuchaytirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga imkon bergan. Inklyuziv yondashuv turizm xizmatlari sifatini oshirish, maqsadli auditoriyani kengaytirish va ijtimoiy integratsiyani mustahkamlashning muhim omili sifatida asoslangan.

Kalit so'zlar: inklyuziv turizm, Tourism for All, qulay muhit, universal dizayn, turizm infratuzilmasi, raqamli texnologiyalar, UNWTO, ijtimoiy integratsiya, barqaror rivojlanish, turistik xizmatlar sifati, Yevropa Ittifoqi tajribasi, O'zbekiston turizmi, nogironligi bo'lgan shaxslar, turizm siyosati.

Abstract. This article provides a systematic analysis of international experience in the development of inclusive tourism and substantiates the possibilities of adapting these practices to the conditions of Uzbekistan. The study examines the "Tourism for All" approach promoted by the World Tourism Organization and comparatively analyzes the experiences of the European Union, United States, Australia, and New Zealand. The article highlights legal and regulatory mechanisms, economic incentive tools, universal design requirements, the implementation of digital technologies, and personnel training systems as interconnected components of ensuring inclusiveness. Inclusive tourism is interpreted not as a set of separate adaptation measures, but as a unified ecosystem integrating architectural environment, transportation, access to information, service standards, and political-economic regulation. The research results made it possible to develop scientific and practical recommendations for the gradual implementation of inclusive tourism in Uzbekistan, the selection of pilot regions, the creation of national digital platforms, and the strengthening of cooperation with public organizations. The inclusive approach is substantiated as an important factor in improving the quality of tourism services, expanding the target audience, and strengthening social integration.

Key words: inclusive tourism, Tourism for All, accessible environment, universal design, tourism infrastructure, digital technologies, UNWTO, social integration, sustainable development, quality of tourism services, European Union experience, tourism of Uzbekistan, persons with disabilities, tourism policy.

Аннотация. В данной статье системно анализируется международный опыт развития инклюзивного туризма и обосновываются возможности его адаптации в условиях Узбекистана. В рамках исследования рассматривается подход "Tourism for All", предложенный World Tourism Organization, а также проводится сравнительный анализ опыта European Union, United States, Australia и New Zealand. В статье освещаются нормативно-

правовые механизмы, инструменты экономического стимулирования, требования универсального дизайна, внедрение цифровых технологий и система подготовки кадров как взаимосвязанные компоненты обеспечения инклюзивности. Инклюзивный туризм рассматривается не как совокупность отдельных адаптационных мер, а как единая экосистема, объединяющая архитектурную среду, транспорт, доступ к информации, стандарты сервиса и политико-экономическое регулирование. Результаты исследования позволили разработать научно-практические рекомендации по поэтапному внедрению инклюзивного туризма в Узбекистане, выбору пилотных территорий, созданию национальных цифровых платформ и укреплению сотрудничества с общественными организациями. Обосновано, что инклюзивный подход является важным фактором повышения качества туристических услуг, расширения целевой аудитории и укрепления социальной интеграции.

Ключевые слова: инклюзивный туризм, Tourism for All, доступная среда, универсальный дизайн, туристическая инфраструктура, цифровые технологии, UNWTO, социальная интеграция, устойчивое развитие, качество туристических услуг, опыт Европейского Союза, туризм Узбекистана, лица с инвалидностью, туристическая политика.

KIRISH

Inklyuziv turizm — jismoniy imkoniyati cheklangan, nogironligi bo'lgan shaxslar, yoshi katta sayyohlar hamda alohida ehtiyojlarga ega insonlarni ham qamrab olgan holda, barcha toifadagi aholiga turistik xizmatlardan foydalanish imkoniyatini ta'minlashga qaratilgan konsepsiyadir. Globallashuv jarayoni va demografik o'zgarishlar sharoitida turizmga inklyuzivlik turizm sohasining barqaror rivojlanishida muhim omilga aylanmoqda. Dunyoda keksalar sonining ortib borishi, shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlariga jamiyat e'tiborining kuchayishi turistik infratuzilma va xizmatlarni qulaylik hamda ochiqlik tamoyillari asosida takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi — xalqaro tajriba asosida inklyuziv turizm rivojlanishining asosiy xususiyatlarini aniqlash, shuningdek, uning samarali joriy etilishiga ko'maklashuvchi hamda to'sqinlik qiluvchi omillarni belgilashdan iborat. Tadqiqot mavjud amaliyot va tavsiyalarni tizimlashtirishga qaratilgan bo'lib, ular milliy turizm siyosatini takomillashtirishda qo'llanilishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda inklyuziv turizm faqat infratuzilmani moslashtirish bilan cheklanmaydigan, balki aholining barcha toifalari uchun turistik xizmatlardan teng foydalanish imkoniyatini ta'minlashga qaratilgan murakkab fanlararo jarayon sifatida talqin etiladi.

Konseptual tadqiqotlarda Brielle Gillovic va Alison McIntosh tomonidan inklyuzivlikni rivojlantirishning yetti asosiy elementi asosida qulay va inklyuziv turizm tushunchalari tahlil qilingan. Jumladan, nogironligi bo'lgan shaxslarning nafaqat iste'molchi, balki xizmat yaratuvchi sifatida ishtiroki, shuningdek, ijtimoiy to'siqlarni bartaraf etish masalalari yoritilgan. Mualliflar qulaylikni oddiy texnik moslashtirish sifatida emas, balki barqaror rivojlanish va ijtimoiy adolat tamoyillari doirasida ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydilar. Mazkur yondashuv turizm industriyasini rivojlantirish strategiyalari va keyingi ilmiy izlanishlar uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi [1].

Empirik tadqiqotlarda Marjan Kamyabi va Habib Alipour turistik destinatsiyalarda nogironligi bo'lgan shaxslar duch keladigan murakkabliklarni tahlil qiladilar. Tadqiqotda kirish to'siqlari, infratuzilmaviy kamchiliklar hamda axborot yetishmovchiligi masalalari o'rganilib, so'rov natijalari asosida turistik muhitni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ushbu tadqiqot infratuzilmani moslashtirish, axborot taqdimotini yaxshilash va nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlariga hurmat madaniyatini shakllantirish inklyuziv turizmni rivojlantirishdagi asosiy omillar ekanligini ko'rsatadi [2].

Bundan tashqari, qator ilmiy ishlarda barqaror rivojlanish va qulaylik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilingan. Xususan, qulaylik turizm mavsumiyligini kamaytiruvchi hamda turli ehtiyojlarga ega shaxslarni jalb etish orqali turistik bozorni kengaytiruvchi omil sifatida baholanadi. Mazkur yondashuvlar inklyuzivlikning turizm sohasida barqaror rivojlanishning strategik elementi ekanligini tasdiqlaydi.

United States tajribasida Americans with Disabilities Act qonunchiligi turistik obyektlar va xizmatlarni keng ko'lamda moslashtirishni talab qiladi. Xususi kompaniyalar qulay yechimlarni joriy etgani uchun soliq imtiyozlaridan foydalanadi [3].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot maqsadiga erishish uchun quyidagi ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi.

Ilmiy adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish usuli doirasida so'nggi 15 yil davomida inklyuziv turizm masalalariga bag'ishlangan monografiyalar, ilmiy maqolalar hamda xalqaro tashkilotlarning tahliliy hisobotlari tizimli ravishda o'rganildi.

Xalqaro tajribani qiyosiy tahlil qilish usuli European Union mamlakatlari, United States, Australia va Japan tajribasini, xususan, qulay va hammabop turistik infratuzilmani shakllantirish yo'nalishidagi amaliyotni o'rganishga qaratildi.

Kontent-tahlil usuli asosida xalqaro turistik tashkilotlar hamda milliy vakolatli agentliklar tomonidan amalga oshirilayotgan inklyuziv turizmni rivojlantirishga oid rasmiy strategiyalar va dasturlar mazmunan tahlil qilindi.

Keys-tahlil usuli turizm sektorida, jumladan, mehmonxona xizmatlari, transport infratuzilmasi hamda ekskursiya yo'nalishlarida inklyuziv yechimlarni joriy etish bo'yicha aniq amaliy misollarni ko'rib chiqishni nazarda tutdi.

Empirik ma'lumotlarni yig'ish ochiq manbalar asosida, xususan, Scopus va Web of Science ma'lumotlar bazalari, shuningdek, World Tourism Organization, European Commission hamda milliy turizm vazirliklarining rasmiy internet-resurslari orqali amalga oshirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Butun dunyoda 7 milliard aholi istiqomat qilayotgan bo'lsa, ularning bir milliardini jismoniy imkoniyati cheklangan shaxslar tashkil etadi. O'tgan yili mamlakatimizga 6 million sayyoh tashrif buyurgan bo'lib, ularning 10 foizini nogironligi bo'lgan insonlar tashkil qilgan [4].

Xalqaro tajribaning kengaytirilgan tahlili shuni ko'rsatdiki, inklyuziv turizmni rivojlantirish ijtimoiy siyosat, arxitektura loyihalash, raqamli texnologiyalar hamda servis menejmenti kesishgan nuqtada shakllanadi. Turli mamlakatlar amaliyoti turizmga inklyuzivlik alohida moslashtirish choralaridan iborat emas, balki turistik muhitni tashkil etishning tizimli modeli ekanligini namoyon etadi.

Xorijiy tajribani o'rganish hamda o'tkazilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi o'zaro bog'liq besh komponent ajratib ko'rsatildi (1-jadval).

1-jadval. Xorijiy tajribani o'rganish hamda o'tkazilgan tadqiqotlar natijasi

Komponent	Mazmuni	Xalqaro amaliyotlar
Arxitektura qulayligi	To'siqsiz muhit, universal dizayn	Rampalar, liftlar, teginish yo'llari, moslashtirilgan plyajlar
Transportning qulayligi	Ixtisoslashgan transport, navigatsiya	Past qavatli avtobuslar, ovozli ogohlantirishlar
Axborotga kirish imkoniyati (axborotning qulayligi)	Axborotni raqamli va vizual moslashtirish	WCAG standartlariga mos veb-saytlar, audiogidlar hamda Brayl yozuvi tizimi.
Xizmat ko'rsatishning qulayligi	xodimlarni o'qitish va xizmatlarni moslashtirish	maxsus xizmat ko'rsatish protokollarini joriy etish.
Normativ-iqtisodiy baza	Qonunlar, subsidiyalar va standartlar	majburiy qulaylik (dostuplilik) standartlari hamda soliq imtiyozlari.

Ushbu komponentlar yagona inklyuziv turizm tizimini shakllantiradi. Bunda kamida bitta elementning yetishmasligi umumiy inklyuzivlik darajasini sezilarli darajada pasaytiradi.

Masalan, qulay infratuzilmaning joriy etilishi — moslashtirilgan joylashtirish obyektlari, transport tizimi, jamoat makonlari hamda turistik obyektlar (muzeylar, parklar, plyajlar) — turistlarning harakatlanishini sezilarli darajada yengillashtiradi.

World Tourism Organization tomonidan ishlab chiqilgan "Tourism for All" konsepsiyasi bo'yicha tavsiyalarda ta'kidlanishicha, qulaylik tamoyillari turistik obyektlarni loyihalashning dastlabki bosqichidayoq inobatga olinishi lozim. Bu esa mehmonxonalar, muzeylar, parklar, tarixiy majmualar va transport tugunlarini qurish hamda rekonstruksiya qilish jarayonida universal dizayn tamoyillarini darhol qo'llash zarurligini anglatadi. Shu bilan birga, keyinchalik amalga oshiriladigan qimmat adaptatsiya ishlariga ehtiyoj sezilarli darajada kamayadi [5].

European Union mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, eng yuqori samaradorlik qulaylik talablari majburiy qurilish va turizm standartlariga kiritilgan hollarda erishiladi. O'zbekiston uchun bu turistik obyektlar qurilish me'yorlariga to'siqsiz muhit normalarni, ayniqsa, tarixiy va ziyorat turizmi hududlarida majburiy tarzda integratsiya qilish zarurligini anglatadi.

Axborotga kirish imkoniyati komponenti ham alohida ahamiyatga ega bo'lib, u ko'rish va eshitish qobiliyati cheklangan shaxslar ehtiyojlarini hisobga olgan multimedia gidlarni, shuningdek, WCAG standartlariga mos veb-resurslarni o'z ichiga oladi.

Xalqaro amaliyot raqamli texnologiyalar qulaylik darajasini oshirishning eng tezkor va iqtisodiy jihatdan samarali vositalaridan biri ekanligini tasdiqlaydi. O'zbekiston sharoitida bu turistik veb-portal va mobil ilovalarni yaratish, ularda obyektlarning qulaylik darajasi bo'yicha ma'lumotlarni aks ettirish, muzeylar va turistik

marshrutlarda audiogidlar hamda vizual va tovushli navigatsiya tizimlarini joriy etish orqali namoyon bo'lishi mumkin.

Shuningdek, kadrlar tayyorlash masalasi ham muhim bo'lib, u mehmonxona xodimlari, gidlar va transport xizmatlari xodimlarini alohida ehtiyojlarga ega shaxslar bilan muloqot qilish ko'nikmalariga o'qitishni o'z ichiga oladi.

Siyosat va normativ tartibga solish komponenti majburiy qulaylik standartlarini ishlab chiqish hamda davlat qo'llab-quvvatlash dasturlarini joriy etishni o'z ichiga oladi.

Xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda inklyuziv turizmni amaliy jihatdan joriy etish alohida chora-tadbirlar orqali emas, balki yagona qulaylik ekotizimini shakllantirish orqali amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir. Bunday ekotizim bir vaqtning o'zida arxitektura muhiti, transport tizimi, raqamli axborot resurslari, xizmat ko'rsatish standartlari hamda normativ-iqtisodiy mexanizmlarni qamrab olishi lozim.

Tahlil natijalari inklyuziv turizmning iqtisodiy samarasi maqsadli auditoriyaning kengayishi bilan bevosita bog'liqligini ko'rsatadi. O'zbekiston uchun bu, ayniqsa, ichki turizmni rivojlantirish hamda keksa yoshdagi sayyohlarni, shuningdek, xorijiy mamlakatlardan alohida ehtiyojlarga ega turistlarni jalb etish kontekstida dolzarb hisoblanadi. Chunki ular uchun qulay muhitning mavjudligi yo'nalish tanlashdagi asosiy mezonlardan biri bo'lib xizmat qiladi.

European Union tajribasida turistik infratuzilmaning qulayligi bo'yicha direktivalar jamoat transporti, mehmonxonalar va madaniy yodgorliklar uchun majburiy qulaylik standartlarini o'z ichiga oladi. Dasturlarni moliyalashtirish esa European Unionning strukturaviy fondlari orqali amalga oshiriladi.

Inklyuziv turizm rivojlanishiga World Tourism Organization faoliyati sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu tashkilot "Tourism for All" konsepsiyasini ilgari surib, turistik muhitning qulayligini ta'minlash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi. Tashkilot hujjatlarida dunyo aholisining 15 foizdan ortig'i turli darajadagi nogironlikka ega ekani, keksalar hamda vaqtinchalik harakatlanish cheklovlariga ega shaxslarni hisobga olganda esa bu ko'rsatkich potensial turistlarning 30–35 foizigacha yetishi ta'kidlanadi.

European Union mamlakatlarida inklyuziv turizm barqaror rivojlanish dasturlariga integratsiya qilingan bo'lib, u mintaqaviy fondlar orqali moliyalashtiriladi. Joylashtirish obyektlari va jamoat makonlari uchun majburiy qulaylik talablari esa maxsus direktivalar orqali huquqiy jihatdan mustahkamlab qo'yilgan. Ayniqsa, United States tajribasi e'tiborga loyiq bo'lib, bu yerda tegishli qonunning qabul qilinishi inklyuzivlik siyosatini institutsional darajada mustahkamlashga xizmat qilgan.

Shunga o'xshash normalar Australia va New Zealand amaliyotiga ham joriy etilgan bo'lib, ushbu mamlakatlarda "universal dizayn" konsepsiyasi turistik obyektlarni qurishda majburiy talabga aylangan.

Xalqaro amaliyot texnologiyalarning faol joriy etilayotganini ko'rsatadi, jumladan:

- ko'rish qobiliyati cheklangan shaxslar uchun navigatsion mobil ilovalar;
- harakatlanish imkoniyati cheklangan insonlar uchun virtual sayohatlar;
- muzeylarda ovozli kuzatuv va izoh tizimlari;
- qulaylik bo'yicha filtrlash imkoniyatiga ega onlayn bron qilish platformalari.

Bu esa raqamlashtirish inklyuzivlikni ta'minlashning eng muhim vositalaridan biri ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, alohida ehtiyojlarga ega turistlar kamroq sayohat qiladilar, biroq safar davomiyligi uzoqroq bo'lib, hamroh xizmatlar uchun ko'proq mablag' sarflaydilar. European Union mamlakatlarida inklyuziv turizmning iqtisodiy hissasi har yili yuzlab milliard yevro miqdorida baholanadi. Shu tariqa, inklyuzivlik nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy kategoriya sifatida ham namoyon bo'ladi.

Qiyosiy tahlil yana shuni ko'rsatadiki, dasturlar muvaffaqiyati davlat organlari, xususiy sektor va nogironligi bo'lgan shaxslar jamoat tashkilotlari o'rtasidagi yaqin muvofiqlashtirishga bog'liq. Amaliyotlar bevosita maqsadli guruh vakillari ishtirokida ishlab chiqilgan mamlakatlarda turistlar qoniqish darajasi yuqori bo'lib, innovatsion yechimlar samaraliroq joriy etiladi. Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, O'zbekistonda inklyuziv turizmni joriy etish, avvalo, infratuzilmaviy xarajatlardan emas, balki turistik muhitni rejalashtirish yondashuvini o'zgartirishdan boshlanishi lozim. Bunda "alohida guruhlar uchun moslashtirish" g'oyasidan "hamma uchun qulay muhit" konsepsiyasiga o'tish zarur.

Xalqaro tajriba muvaffaqiyatning asosiy omili sifatida tarmoqlararo hamkorlikni ko'rsatadi. O'zbekiston sharoitida bu turizm organlari, qurilish sohasidagi tuzilmalar, transport xizmatlari, ta'lim muassasalari hamda nogironligi bo'lgan shaxslar jamoat tashkilotlari o'rtasida muvofiqlashtirilgan hamkorlikni yo'lga qo'yishni anglatadi. Ushbu tashkilotlar turistik obyektlarning qulaylik darajasini baholash jarayonida bevosita ishtirok etishi lozim.

Kadrlar tayyorlash masalasiga alohida e'tibor qaratish zarur. Rivojlangan mamlakatlar amaliyoti shuni ko'rsatadiki, hatto qulay infratuzilma mavjud bo'lsa ham, malakali xodimlarning yetishmasligi xizmat sifati pasayishiga olib keladi. Shu sababli O'zbekistonda turizm va mehmonxona xo'jaligi bo'yicha ta'lim dasturlariga alohida ehtiyojlarga ega turistlarga xizmat ko'rsatish bo'yicha maxsus modullarni kiritish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Moliyaviy resurslarning cheklanganligini hisobga olgan holda, inklyuziv yechimlarni bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiq bo'lib, avvalo, pilot turistik zonalardan — tarixiy shaharlar, yirik muzeylar, temiryo'l vokzallari va aeroportlardan boshlash tavsiya etiladi. Bunday yondashuv modelning samaradorligini amaliy jihatdan namoyish etish va uni keyinchalik boshqa hududlarga kengaytirish imkonini beradi.

O'zbekiston uchun inklyuziv turizmning ijtimoiy samarasi nogironligi bo'lgan shaxslar va keksa yoshdagi fuqarolarning hayot sifatini yaxshilash, jamiyatda tolerantlik madaniyatini shakllantirish hamda mamlakat imijini ijtimoiy yo'naltirilgan turistik yo'nalish sifatida mustahkamlashda namoyon bo'lishi mumkin.

Shu tariqa, xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, qulaylik standartlari to'g'ri moslashtirilganda, davlat darajasidagi qo'llab-quvvatlash va biznes sektori ishtiroki ta'minlanganda inklyuziv turizm O'zbekistonda qo'shimcha yo'nalish emas, balki turizm sohasining barqaror rivojlanish strategiyasining muhim tarkibiy qismiga aylanishi mumkin.

Olingan natijalar inklyuziv turizm kompleks yondashuv hamda fanlararo (interdisipliner) sa'y-harakatlarni talab qilishini tasdiqlaydi. Xalqaro tajriba qonunchilik tashabbuslari, iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlari va ta'lim dasturlarining uyg'unlashuvi muhim ekanligini ko'rsatadi. Xususan, majburiy qulaylik standartlari davlat moliyaviy qo'llab-quvvatlash instrumentlari bilan mustahkamlanganda inklyuziv turistik xizmatlarni rivojlantirish uchun barqaror asos yaratiladi.

Inklyuziv turizm turizm sohasi va ijtimoiy siyosatning barqaror rivojlanishidagi muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, inklyuziv turizmni muvaffaqiyatli rivojlantirish kompleks strategiyalar, normativ-huquqiy tartibga solish, iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlari hamda kadrlarni tayyorlash tizimini talab etadi. Qulay xizmatlarning joriy etilishi nafaqat turistik xizmatlar bozorini kengaytiradi, balki jamiyatning zaif guruhlarini ijtimoiy integratsiya qilishga ham xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy dunyoda inklyuziv turizm tarmoqning barqaror rivojlanishining ajralmas qismi sifatida qaraladi hamda u ijtimoiy mas'uliyat, iqtisodiy maqsadga muvofiqlik va innovatsion boshqaruv yondashuvlarini o'zida mujassam etadi. O'zbekiston uchun ushbu yo'nalishni rivojlantirish nafaqat barcha fuqarolar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilgan ijtimoiy vazifa, balki milliy turizm mahsulotining xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiluvchi strategik vosita ham hisoblanadi.

World Tourism Organization tomonidan "Tourism for All" konsepsiyasi bo'yicha berilgan tavsiyalar turistik muhitning qulayligi xizmatlar sifati uchun asosiy standart sifatida qaralishi lozimligini, uni qo'shimcha variant sifatida emas, balki majburiy talab sifatida baholash zarurligini tasdiqlaydi. Ushbu yondashuv, ayniqsa, O'zbekiston uchun dolzarb bo'lib, bu yerda tarixiy-madaniy, ziyorat va ichki turizm yo'nalishlari faol rivojlanmoqda.

Shu munosabat bilan quyidagi tizimli tavsiyalarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Birinchiidan, turistik infratuzilmaning qulayligi bo'yicha milliy standartlarni ishlab chiqish va joriy etish zarur. Ushbu standartlar joylashtirish obyektlari, muzeylar, transport tugunlari, jamoat makonlari hamda turistik marshrutlarga qo'yiladigan talablarni o'z ichiga olishi lozim. Bunday amaliyot European Union mamlakatlarida keng qo'llanilib, to'siqsiz muhitni shakllantirishda o'z samaradorligini isbotlagan.

Ikkinchiidan, turistik tashkilotlarning xizmatlar qulayligini ta'minlash bo'yicha majburiyatlarini normativ-huquqiy jihatdan mustahkamlash zarur. Mazkur yondashuv tegishli qonunchilik doirasida amalga oshirilgan ilg'or xalqaro tajribaga muvofiq bo'lishi lozim.

Uchinchiidan, biznes uchun iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarini nazarda tutish muhimdir. Universal dizayn va qulay muhit elementlarini joriy etayotgan mehmonxonalar, muzeylar hamda transport kompaniyalari uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalar va grant dasturlarini ishlab chiqish zarur. Bu yondashuv modernizatsiyaning dastlabki bosqichida tadbirkorlar uchun moliyaviy yukni kamaytirishga xizmat qiladi.

To'rtinchiidan, bosqichma-bosqich amalga oshirish modeli joriy etilishi lozim bo'lib, avvalo, pilot turistik zonalardan — tarixiy shaharlar, yirik madaniy obyektlar, aeroportlar va temiryo'l vokzallaridan boshlash maqsadga muvofiqdir. Muvaffaqiyatli amaliy misollarni namoyish etish ushbu tajribaning mamlakatning boshqa hududlariga keng tarqalishiga turtki beradi.

Beshinchiidan, inklyuziv turizm masalalarini "Turizm", "Mehmonxona xo'jaligi" va "Servis" yo'nalishlari bo'yicha ta'lim dasturlariga integratsiya qilish, shuningdek, sohada faoliyat yuritayotgan xodimlar uchun malaka oshirish kurslarini tashkil etish zarur. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, kadrlar tayyorlash infratuzilmaviy yechimlar kabi muhim ahamiyatga ega bo'lib, xizmat sifati darajasini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Oltinchiidan, raqamli texnologiyalardan faol foydalanish lozim. Turistik obyektlarning qulayligi haqida ma'lumot beruvchi milliy turistik portal yaratish, audiogidrlarni joriy etish, navigatsion ilovalar hamda turistik marshrutlarda vizual va tovushli axborot tizimlarini keng qo'llash zarur.

Yettinchidan, nogironligi bo'lgan shaxslar jamoat tashkilotlarini turistik obyektlarning qulayligini baholash va monitoring qilish jarayoniga jalb etish muhim hisoblanadi. Bunday yondashuv amaliyotga asoslangan teskari aloqani ta'minlash va qabul qilinayotgan qarorlar sifatini oshirish imkonini beradi.

Shu tariqa, O'zbekistonda inklyuziv turizmni rivojlantirish kompleks va bosqichma-bosqich xarakterga ega bo'lib, u normativ-huquqiy tartibga solish, iqtisodiy rag'batlantirish, ta'limiy tashabbuslar hamda raqamli yechimlarni uyg'unlashtirishi lozim. Mazkur tavsiyalarning amalga oshirilishi nafaqat barcha aholi qatlamlari uchun turistik xizmatlardan teng foydalanish imkoniyatini ta'minlaydi, balki O'zbekistonning ijtimoiy adolat va barqaror rivojlanish tamoyillariga sodiq mamlakat sifatidagi xalqaro imijini mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Brielle Gillovic, Alison McIntosh. *Accessibility and Inclusive Tourism Development: Current State and Future Agenda // Sustainability*. – 2020. – Vol. 12. – Article 9722.
2. Marjan Kamyabi, Habib Alipour. *An Investigation of the Challenges Faced by the Disabled Population and the Implications for Accessible Tourism: Evidence from a Mediterranean Destination // Sustainability*. – 2022. – Vol. 14. – Article 4702. – 5 p.
3. United States Department of Justice. *Americans with Disabilities Act of 1990, as amended*. – Available at: [ADA.gov](https://www.ada.gov/)
4. [Zarnews maqolasi: "Samarqand tarixiy obidalariga yo'l — to'siqsiz"](#)
5. World Tourism Organization. *Accessible Tourism, Theme of World Tourism Day 2016: Tourism for All – Promoting Universal Accessibility*. – 2016. – Available at: [UNWTO rasmiy sahifasi](https://www.unwto.org/accessible-tourism)

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
